

תפיסות וידע של מבקרים בשמורת בני ציון על ערכה האקולוגי

איאד חדיג'ה

מנחה: ד"ר גדי פולק

תקציר

שמורת בני ציון משמרת נופי הצומח של מישור החוף הנחשב מבין החשופים ביותר להשפעות ממושכות של מעשי ידי האדם בעיקר במאה השנים האחרונות. עבודה זו מבקשת לאפיין ולהעריך מחדש את הערך הסביבתי אקולוגי של השמורה על פי קריטריונים בוטניים ובמקביל להעריך תפיסות, מניעים, ידע, וההתנהגות המבקרים בשמורה ביחס לערכה האקולוגי. כדי לאפיין הערך הסביבתי האקולוגי של השמורה, נערך רישום כל מיני הצמחים הגדלים בשמורה הניתנים לזיהוי במהלך המחקר בשלושה דיגומים: דיגום חורפי; דיגום אביבי; דיגום בראשית הקיץ. הרישום נעשה תוך סיור בשבילי השמורה וזיהוי הצמחים נעשה בעזרת המגדיר לצמחי ארץ ישראל. להערכת הערך האקולוגי בשמורה השתמשנו במדדים אחדים: עושר מיני הצמחים בשמורה הכולל הנתונים שלנו עם הנתונים שהתקבלו מדיגומים קודמים; שיעור צמחי החולות הייחודיים בעושר המינים המקומי; שיעור המינים האנדמיים ומיני הצמחים בסכנת הכחדה (אדומים). כמו כן, נבדק אם חל שינוי בנוכחות מינים אנדמיים ומינים בסכנת הכחדה בדיגום הנוכחי (2007) לעומת דיגומים קודמים. בדיקת ואפיון תפיסות וידע מבקרים בשמורה נעשה בעזרת שאלוני עמדות שנבנו לצורך המחקר וחולקו למבקרים בסיום הסיור שלהם בשמורה. סקר המבקרים נערך בשמורת בני ציון במועדים שונים, והוא כלל 99 מבקרים (N=99) אשר נבחרו באופן מקרי והנתונים נאספו בחודשים פברואר-אפריל 2007. לגבי הערך הסביבתי אקולוגי של השמורה עלו הממצאים הבאים:

- מצאי מיני הצמחים בשמורת בני ציון הוא 258 שהוא 19.7% מתוך סך כל 1310 מיני צמחים הגדלים באזור השרון.
- בשמורת בני ציון גדלים 45 מיני צמחי חולות ייחודיים המהווים כ-17.3% מתוך כלל המינים הגדלים בשמורה ו-41.6% מתוך כלל צמחי החולות האופייניים לבתי גידול חוליים באזור הים התיכוני של ישראל.
- בשמורת בני ציון גדלים 24 מיני צמחים אנדמיים המהווים 9% מתוך כלל מיני הצמחים של השמורה. ו-8.8% מתוך כלל המינים האנדמיים והתת-אנדמיים בישראל.
- 13 מיני צמחים מוגדרים כמינים בסכנת הכחדה ("אדומים") ומהווים - 5% מכלל הצמחייה בשמורה. ו-3.1% מתוך כלל ארצי של 413 מינים הנמצאים בסכנת הכחדה.
- בדיגומי 2007 לא נרשמו 5 מינים אנדמיים שנצפו בעבר בעוד שנרשמו 2 מינים אנדמיים שלא נרשמו בדיגומים קודמים.
- בדיגומי 2007 לא נצפו 4 מינים "אדומים" שנצפו בעבר בעוד שנצפו 2 מיני צמחים המוגדרים בסכנת הכחדה אשר לא נרשמו בעבר.

לגבי תפיסות מניעים התנהגות וידע של מבקרים בשמורה עלו הממצאים הבאים:

- רוב המבקרים מציגים את מניעי הביקור שלהם כמניעי רגש וחוויה במקום גבוה יותר מאשר את מניעי הלימוד והתעניינות.
- הסיבות הנתפסות כמשמעותיות לביקור בשמורה אצל המבקרים, הן גם סיבות הקשורות למטרות שימור וגם סיבות למטרות בילוי ופנאי.
- פעילות המבקרים בתוך השמורה היא התנהגות חווייתית יותר מאשר פעילות של לימוד ותיעוד.
- הידע הבוטני של המבקרים ברמת הכרת שמות צמחים גבוה יחסית, אך הידע אינו מעמיק.
- הידע הבוטני הספציפי לאפיוני השמורה ולמטרותיה (הכרת מינים אנדמיים, מיני חולות, מיני "אדומים") נמוך יחסית.

לסיכום: נראה כי למרות שטחה הקטן של השמורה היא עשירה ומגוונת במיני צמחים ייחודיים לאזור השרון והמבקרים רואים בה מקום בלוי וחוויה יותר מאשר מקום של ידע ולימוד. כפי שמשתקף מהנתונים המבקרים אינם מודעים במידה מספקת לערכה האקולוגי.